

EW

Dryopteris villarii

(Bellardi) Woynar ex Schinz et Thell.

Nerecznica Villara

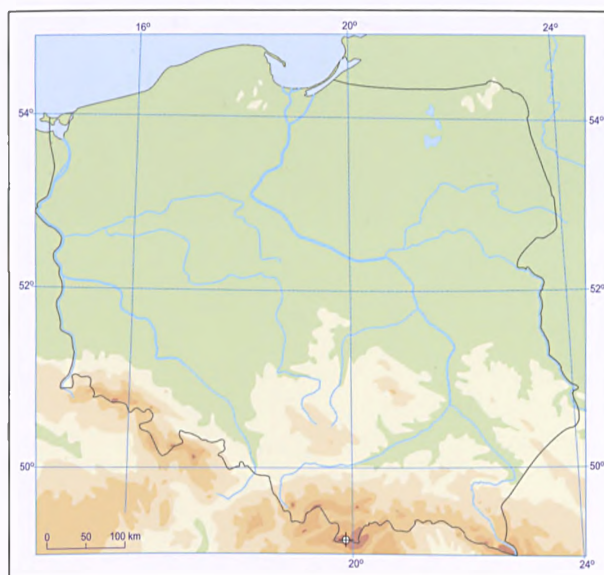
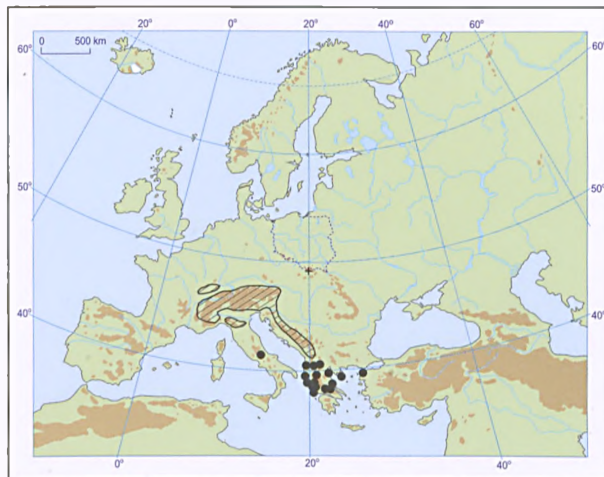
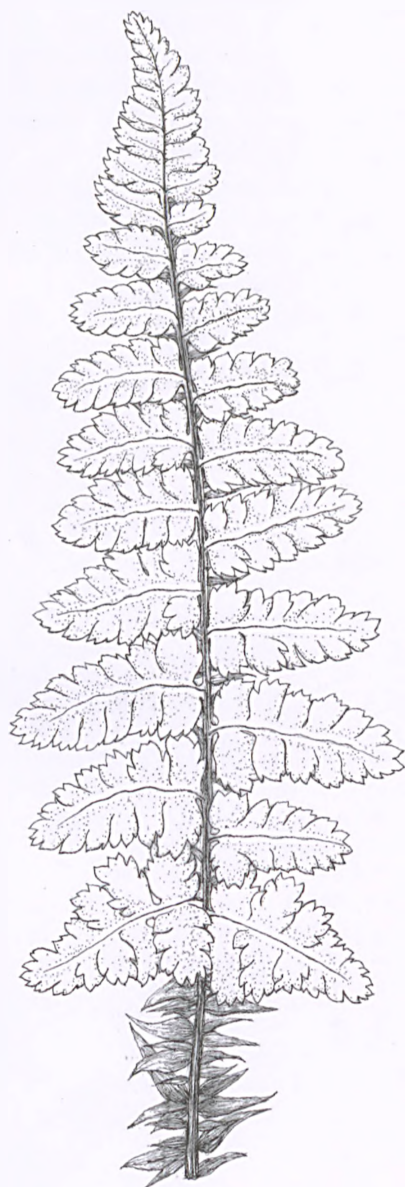
Rodzina: *Dryopteridaceae* – nerecznicowate

Status

Gatunek w Polsce wyginął na stanowisku naturalnym.

Uwagi taksonomiczne

W obrębie *Dryopteris villarii* wyróżnia się dwa podgatunki; typowy – subsp. *villarii* i subsp. *midshelkensis* (Pavlov) Fraser-Jenkins (Fraser-Jenkins 1977; Hegi 1984). Wszystkie rośliny z Europy, w tym i rośliny z Polski, należą do subsp. *villarii*.

Rozmieszczenie geograficzne

Podgatunek typowy występuje w piętrach subalpejskim i alpejskim gór środkowej i południowej Europy (Jalas, Suominen 1972; Hegi 1984). Występuje w Alpach, na Jurze, w Apeninach oraz w Górach Dynarskich, a najdalej na północ wysunięte, izolowane stanowisko ma w polskiej części Tatr (Piękoś-Mirkowa, Mirek 1988a, 1989). Drugi podgatunek subsp. *midshelkensis*, rośnie w górach zachodniej części Azji Centralnej (Fraser-Jenkins 1977).

Występowanie w Polsce

Jedynie w naszym kraju stanowisko nerecznicy Villara zostało odkryte w Tatrach w 1986 r. w dniu kotła Świątówki Wielkiej nad Wantulami (górna część Doliny Miętusiej), na wysokości 1360 m n.p.m. Jest to zarazem jedyne znane miejsce występowania tego gatunku w całych Karpatach (Piękoś-Mirkowa, Mirek 1988a, b, 1989, 1998, 2008a; Mirek, Piękoś-Mirkowa 1991). Najbliższe stanowiska *Dryopteris villarii* znajdują się

Fot. 17. *Dryopteris villarii* w Górskim Ogrodzie Botanicznym w Zakopanem (2009)

we Wschodnich Alpach i są oddalone od tatrzańskiego o ponad 500 km. Nerecznica Villara była obserwowana w Tatrach po raz ostatni w październiku 1996 r. W następnym roku roślin nie odnaleziono (Piękoś-Mirkowa, Mirek 1998, 2008a).

Siedliska i fitocenozy

Nerecznica Villara rosła w Tatrach w piętrze kosówki, na wapiennych złomowiskach skalnych, wśród gatunków piargowych (z rzędu *Thlaspietalia rotundifolii*), muraw naskalnych (z rzędu *Seslerietalia variae*) oraz nielicznych ziołoroślowych (z rzędu *Adenostyletalia alliariae*) (Piękoś-Mirkowa, Mirek 2008a). Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że roślina ta w całym swym zasięgu geograficznym jest przywiązana do wapieni i zajmuje podobne siedliska jak w Tatrach. W Świstówce Wielkiej rosła na rędzinie inicjalnej o odczynie obojętnym, wytworzonej z rumoszu wapieni jurajsko-kredowych oraz wapieni i dolomitów środkowego triasu (Guzik, Sokolowski 1963).

Morfologia i biologia

Bylina o pełzającym lub podnoszącym się kłączu. Liście 15–50 cm długości, na zimę obumierają. Błaszka matowo szarozielona, z obu stron gęsto pokryta żółtawymi gruczołowatymi włoskami, w zarysie wąskolancetowata, w dolnej części trzykrotnie, wyżej dwukrotnie pierzasta. Ogonek liściowy jest znacznie krótszy od blaszki, ogruczołony. Roślina rozmnaża się generatywnie oraz wegetatywnie. Zarodniki dojrzewają i wysiewają się zwykle w sierpniu i wrześniu. Okazy tatrzańskie wytwarzały dość liczne i dobrze wykształcone zarodniki, mimo to nie znaleziono osobników młodocianych.

Charakterystyka populacji

Na stanowisku w Świstówce Wielkiej rosły zaledwie 3 osobniki na powierzchni jednego metra kwadratowego.

Przyczyny wyginięcia

Skrajnie mała populacja *Dryopteris villarii* wyginęła prawdopodobnie na skutek zasypania rumoszem skalnym podczas obfitych opadów w lipcu 1997 r. (Piękoś-Mirkowa 1998). W 1987 r. podjęto próbę ochrony *ex situ*, przenosząc do ogrodu Tatrzańskiej Stacji Terenowej Instytutu Ochrony Przyrody PAN w Zakopanem fragment kłącza z zawiązkami liścia. W kolejnych latach udało się uzyskać na drodze wegetatywnej i generatywnej kilkanaście osobników. Z zarodników roślin będących w uprawie w Zakopanem uzyskano w Ogrodzie Botanicznym PAN w Warszawie-Powsinie kilkadziesiąt młodych sporofitów nerecznicy Villara, które mogą stanowić materiał do reintrodukcji.

Halina Piękoś-Mirkowa i Zbigniew Mirek

Summary

The only site of *Dryopteris villarii* in Poland, and in the whole Carpathians, discovered in 1986, was destroyed in 1997. The extremely small population of this species, comprising only 3 individuals, occurred in the Świstówka Wielka cirque above Wantule in the Western Tatras at an altitude of 1360 m a.s.l., on limestone debris overgrown by scree and rock vegetation, and scarce tall-herb species. The plant was for the last time observed in October 1996. It died out most probably when the rocky debris was washed away during heavy rains in July 1997. An attempt at *ex situ* protection was undertaken in 1987; a fragment of *D. villarii* rhizome with one leaf was transplanted to the garden of the Tatra Field Station of the Institute of Nature Conservation of the Polish Academy of Sciences in Zakopane. Spores from these plants were germinated in the Botanical Garden of the Polish Academy of Sciences in Warszawa-Powsin. There were obtained some tens of young sporophytes that can be used to restore the natural locality.

